

XI. ARANEAE

Loksa Imre (ELTE, Állatrendszertani és
Ökológiai Tanszék, Budapest)

A Bozsai- és a Paloznaki-öböl pókfaunája

A Balaton változatos partszegélyének, öbleinek pókfaunájáról összefoglaló munka még nem jelent meg. Kolosváry Gábor ide vonatkozó három dolgozatát emliteném meg. "Ökologische Ergebnisse meiner Spinnen-Nachforschungen an einem 192 Quadratmeter grossen Uferteil am Balaton-See." Arch. Naturg. 1928, 92, 4 /7/, p.76-85, 3 fig. - "Évi pókgyűjtéseim Balatonaligán". Arb. ung. biol. Forsch.-Inst. 1928, 2/1/, p.36-44. - "Ökologische und biopsychologische Studien über die Spinnenbiosphäre der gesamten Halbinsel von Tihany." Zeitschr. Morph. Ökol. Tiere, 1930, 19/2-3/, p.493-533, 13 fig. Ezekben több faunisztikai adat van, de ezek felsorolása és a nomenklaturai kérdések tisztázása úgy vélem, nem ennek a jelentésnek a keretébe tartozik.

A gyűjtéseket az előzetes megállapodás értelmében a fent nevezett két öböl területén végeztem. Sajnos a pókok begyűjtésére a növényzeti szintekben semmiféle automatikus módszer nincs; a talajszinten alkalmazható a Barber-féle csapda etilénlikotós változata, amely többnyire jó eredményt ad. Az olyan nagy és többnyire szeszélyes vizingadozású területen, mint amilyen egy balatoni öböl, csekély remény van az eredményes csapdázásra. Így azután nem marad más hátra, mint a hagyományos gyűjtésmódok alkalmazása /fűhálózás, kopogtatás, rostálás/; ez azonban rendkívül időigényes. Ezért a gyűjtéseket elsősorban a Bozsai-öbölre koncentráltam.

113 pókfajt sikerült kimutatni, amelyek közül kettő új

a magyar faunában, kettő pedig olyan, amelynek a hazai előfordulása csak a jelen gyűjtés alapján nyert bizonyítást.

A gyűjtött fajok felsorolása

Bozsai öböl Paloznaki ö.

DICTYNIDAE

Dictyna uncinata Thor.

K	"	arundinacea L.	+	+
	"	pusilla Thor.	+	+
	"	latens Fabr.	+	+
	"	flavescens Walck.	+	+
	"	viridissima Walck.	+	+

T — Argenna crassipalpis Dahl

DYSDERIDAE

T — K Harpactes rubicundus C.L.Koch

AGELENIDAE

(K) Agelena gracilens C.L.Koch

HANNIDAE { Antistea elegans Blackw.

Hannia nava Blackw.

ARGYRONETIDAE

Argyroneta aquatica Cl.

PISAURIDAE

K Pisaura mirabilis Cl.

Dolomedes fimbriatus Cl.

OXYOPIDAE

Oxyopes heterophthalmus Latr.

LYCOSIDAE

protivaga?

Pardosa amentata Cl.

K " paludicola Cl.

K " pullata Cl.

K " palustris L.

* monticola Cl.

Alopecosa pulverulenta Cl.

K Trochosa terricola Thor.

K * spinipalpis Cambr.

Arctosa maculata Hahn

K Pirata hygrophilus Thor.

" latitans Blackw.

" piscatorius Cl.

ARGIOPIDAE

Meta segmentata Cl.

Araneus bituberculatus Walck.

K ~~Araneus~~ cucurbitinus Cl.

K " diadematus Cl.

K " marmoreus Cl.

K " quadratus Cl.

K Lanioides cornutus Cl.

Agalenatea " redii Scopoli

Singa lucina Sav. et Aud.

K " hamata Cl.

Hypo " heri Hahn

K Argiope bruennichi Scop.

Cyclosa oculata Walck.

TETRAGNIATHIDAE

K Tetragnatha extensa L.

Bozsai-öböl Paloznaki-ö.

K Pachygnatha listeri Sund.

+

T " degeeri Sund.

+ +

LINYPHIIDAE

K Microneta viaria Blackw.

+

K Meioneta rurestris C.L.Koch

+ +

Stemonyphantes lineatus /L./Menge

+

Batyphantes pullatus Cambr.

+

" nigrinus Westr.

+ +

Stylophora concolor Wid.

+ +

K Leptyphantes tenuis Blackw.

+

Linyphia clathrata Sund.

+ +

K * triangularis Cl.

+ +

" pusilla Sund.

+

Centromerus expertus Cambr.

+

MICRYPHANTIDAE ^(N) ERIGONIDAE

Gongylidiellum murcidum Sim.

+ +

Ceratinella brevis Wid.

+

Diplocephalus picinus Blackw.

+ +

Tapinocyba insecta L.Koch

+ +

Nematogmus sanguinolentus Walck.

+ +

Trachygnatha dentata Wid.

+ +

Gonatium corallipes Cambr.

+ +

Oedothorax apicatus Blackw.

+

" gibbosus Blackw.

+

Micrargus herbigradus Blackw.

+

" laudatus Cambr.

+

Wideria antica Wid.

+ +

Walckenaera kochi Cambr.
" unicornis Cambr.
Erigone dentipalpis Wid.
" atra Blackw.

+

+

+

+

+

+

THERIDIIDAE

Theridium sisypium Cl.
" pallens Blackw.
" bimaculatum L.

+

+

+

+

+

+

+

(K) Enoplognatha thoracica Hahn
K Robertus arundineti Cambr.
Episimus truncatus Latr.

DRASSIDAE / GNATHOSIDAE

Drassodes pubescens Thor.
K Haplodrassus sp. juv.
Zelotes pedestris C.L.Koch
" apricorum L.Koch

+

+

+

+

+

+

CLUBIONIDAE

K Clubiona diversa Cambr.
" compta C.L.Koch
K " coerulea L.Koch
" phragmitis C.L.Koch
" stagnatilis Kulcz.
Chifacanthium punctarium Vill.
" erraticum Walck.
" effosum Harm.

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

+

Agroeca brunnea Blackw,
" pullata Thor.

+

+

+

+

Agroecina striata Kulcz.

+

+

Phrurolithus festivus C.L.Koch

+

Micaria fulgens Walck.

+

Bozsai-öböl Paloznaki-ö.

CTENIDAE / 2021DAE

T Zora spinimana Sund.

+

+

EU SPARASSIDAE

TK Micrommata ^{virescens cl.} viridissima Deg.

+

+

THOMISIDAE

(L) Misumena calycina L. = *vatica clerici*

+

Misumenops tricuspidatus F.

+

+

+ Oxyptila horticola C.L.Koch [?] = *pratensis*

+

+

TK " blackwalli Sim.

+

T " simplex Cambr.

+

TK Xysticus kochi Thor.

+

+

" ulmi Hahn

+

(K) Philodromus aureolus Oliv.

+

(K) Heriaeus savignyi Sim.

+

TK Tibellus oblongus Walck.

+

+

SALTICIDAE

TK Myrmarachne formicaria Deg.

+

+

Sitticus floricola C.L.Koch

+

K Evarcha arcuata Cl.

+

TK Hystia nivoyi Luc.

+

+

T Mithion canestrini Can. et Pav.

+

+

T Euophrys frontalis Walck.

+

+

TK Heliophanus auratus C.L.Koch

+

K " aeneus Hahn

+

+

A fentiekből kitűnik, hogy a Bozsai-öböl területéről 104, míg a Paloznaki-öbölből csak 66 faj vált ismertté. E számokból azonban messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le, mert az első területen több idő-ráfordítással in-

104 - kb 43 wiper Bozsai
~ 61 fős terület - 2
113 - wiper =

tenzivebb gyűjtőmunkát végeztünk.

Az állandó víz-szegélytől kifelé haladva tapasztalható a növényzet némi zonalitása. De mint már fentebb említettem, a vízszint, az elöntöttség mértéke változó nemcsak egyes éveknek megfelelően, hanem természetesen évszakonként is. A pók-népeség faji összetételében és a dominanciaviszonyokban ez természetesen érezteti a hatását. Már a jelen vizsgálatok alapján is körvonalazódnak ezek a kérdések, de a pontos válaszhoz még sok, több éven át folytatott megfigyelések lennének szükségesek. Csak fokozza a nehézséget az is, hogy a pókok egy része szinthez kötött, ez azonban nem jelenti azt, hogy alkalmasint a talajszint állatai nem másznak fel a növényzetre. Amikor a talajt elönti a víz, ennek a szintnek a pókjai menedéket találhatnak a vizen lebegő nád- és egyéb növényi törmelékben. Talán némi információt ad, ha az alábbiakban felsorolom a többé-kevésbé talajszinthez kötött fajokat:

DYSDERIDAE: Harpactes rubicundus - Agelenidae: Antistea elegans, Hahnia nava - LYCOSIDAE: mind a 12 ismertté vált faj, bár ezek a Piratók kivételével táplálékért "fellátogatnak" a növényekre /nadálytő, szulák, stb./ - TETRA-
GNATHIDAE : Pachygnatha listeri és degeeri - LINYPHIDAE:
Stemonyphantes lineatus, Batyphantes nigrinus, B. pullatus,
Stylophora concolor, Centromerus expertus - MICRYPHANTIDAE:
Gongylidiellum murcidum, Ceratinella brevis, Diplocephalus
púcinus, Tapinocyba insecta, Trachygnatha dentata /bár sok-
szor található fűzbokrokban is, akár 2 m magasságban/, Oedo-
thorax apicatus, Oe. gibbosus, Micrargus laudatus, Wideria
antica, Walckenaera kochi, W. unicornis, Erigone dentipalpis,
E. atra. Megjegyzendő, hogy több Micryphantida ősszel-tavaszzal fonálröptetés révén "utazhat". - THERIDIIDAE: Enoplog-

natha thoracica, Robertus arundineti, Episinus truncatus
- DRASSIDAE: Drassodes pubescens, Haplodrassus, Zelotes pedestris, Z. apricorum - CLUBIONIDAE: Agroeca pullata, Agroecina striata, Phrurolithus festivus, Micaria fulgens - THOMISIDAE: Oxyptila horticola, O. blackwalli, O. simplex.
A fentiekből kitűnik, hogy a 113 faj közül 49 többé vagy kevésbé a talajszinthez kötött életmód, táplálkozás, stb miatt.

Kénytelen vagyok e helyen is megemlíteni a nádegetés hatását. Tapasztalat alapján tudjuk, hogy a talajszinten tartózkodó egyedek közül kevesebb esik áldozatul, míg a növényzeten élők megsemmisülnek. A jelen esetben itt ez 69 faj., köztük olyan is, mint a Cyclosa oculata. A nád égetése lehet, hogy az ujjulat számára kedvez, de a növényzeti szint faunájának nagymértékű megsemmisülését okozza! Feltétlenül ki kellene jelölni a Balaton partján olyan területeket, amelyek szigorúan védettek és tilos az égetés /pl. lehetne az egyik a Bozsai-öböl/.

Igen ritka, illetve a faunánkra nézve új fajok

Cyclosa oculata Walck.

Az irodalmi adatok szerint nagy elterjedésű, csaknem egész Európa és Ázsia mérsékelt övében előfordul. A hazai irodalomban is szerepel, de bizonyító példány sehol sem található. Az első hiteles példány tehát az, amelyet 1990. májusában gyűjtöttem a Bozsai-öböl szulákos nádasában. Sajnos ez sem fejlett, egy fiatal nőtény. A potroh alakja azonban nem enged kétséget afelől, hogy a C. oculata egyede /l. ábra/.

Batyphantes pullatus Cambr.

Nádaslóc!

Európai elterjedésű faj, hazánkban ritka. Csaknem kizárólagosan mocsaras, nádas helyeken fordul elő. Októberben fejlett nőstényt és fiatal hímeket és nőtényeket találtam a Bozsai-öböl nádasaiban, a vizszegélyhez közel. Tehát nálunk őszi, illetve késő őszi ivarérettségű faj.

Micrargus laudatus Cambr.

A faji hovátartozását illetőleg az idők folyamán több kétség merült fel, az egyes szerzők különbözőképpen értékelték. A him palpusának tibiális apofizise, valamint a bulbus berendezettsége nem hagy kétséget - az eredeti leírás alapján - hogy ezzel a fajjal van dolgunk /2. ábra/. Egyetlen him példány került elő a Bozsai-öböl időszakosan vízzel borított nádasából. A hazai faunára nézve új.

Heiden

Walckenaera kochi Cambr.

Európa nyugati felében több pontról ismert, de a hazai faunában eddig nem szerepelt. Jól megkülönbözteti az alábbiakban említendő W.unicornis-tól a fejtorának elején levő rövid, kissé előreahajló kétágú nyulvány, valamint a palpus tibiális apofizisei. /3. ábra/. Egyetlen him példány került elő a Bozsai-öböl időszakosan vízzel borított sásos nádasából.

Walckenaera unicornis Cambr.

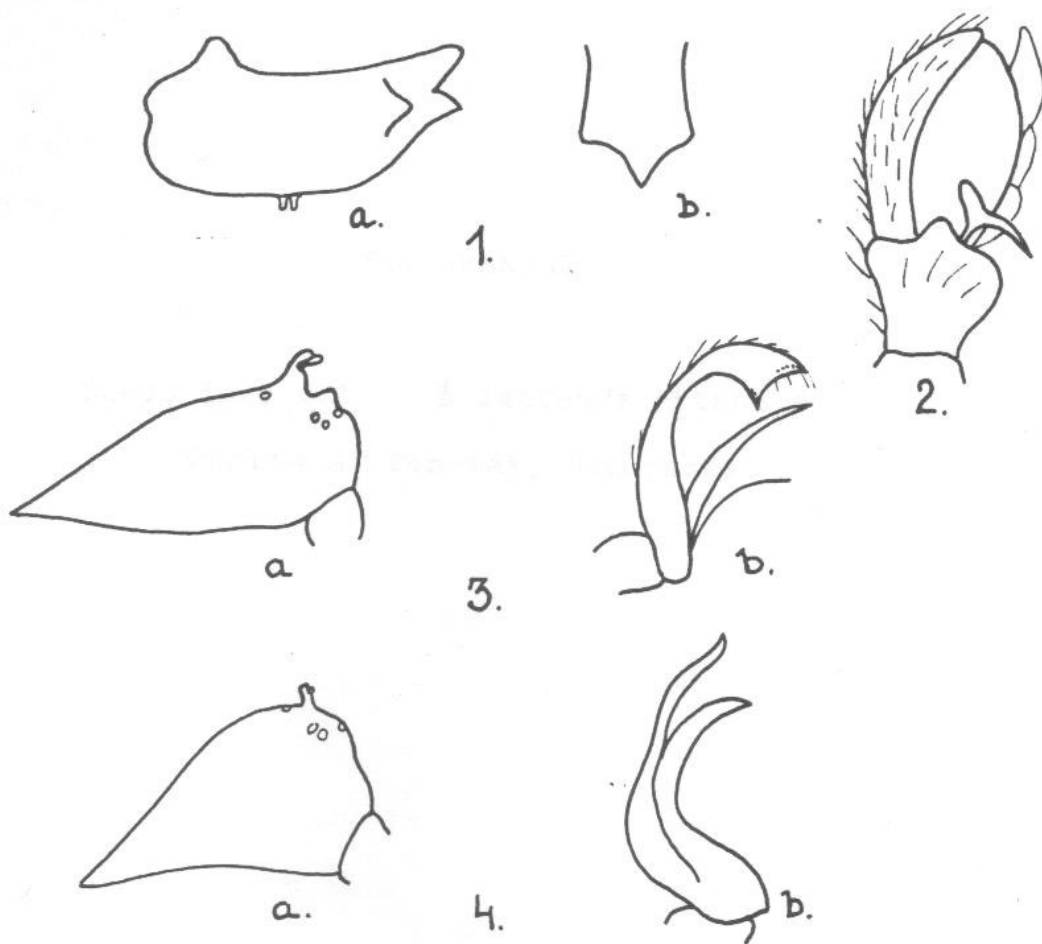
Hazai előfordulása bizonyító példány hiányában nem volt elismerhető. Az előző fajhoz hasonlít ugyan, de a

fejtor villás nyulványa kisebb, vége felé nem szélesedik ki és csaknem függőlegesen áll. A him palpusának tibiális apofizise alak és hosszúság tekintetében is különbözik az előző fajétól. /4.ábra/.

Egyetlen him példányt találtam szeptemberben a Bozsai-öböl szulákos nádasában.

Ez a nem is egy teljes évet felölelő gyűjtés, vizsgálat bebizonyította, hogy e terület pók-faunisztikai kutatása értékes eredményeket hozott. Ennek alapján bizton állíthatom, hogy a további kutatás másik területek bevonásával szükséges és halaszthatatlan lenne addig, amíg még található természetközeli vegetáció a Balaton szegélyén!

Budapest, 1990. november 15.

1. *Cyclosa oculata*

a = potroh oldalnézetben, b = a potroh vége
felülnézetben

2. *Micrargus laudatus* him palpus oldalnézetben

4. *Walckenaera unicornis*

a = a him fejtora oldalnézetben, b = him palpus
tibiális nyulványai

3. *Walckenaera kochi*

a = a him fejtora oldalnézetben, b = him palpus
tibiális nyulbányai